

לאור החכמה

לאור חכמתו של רבינו בעל 'אור שמח' ו'משך חכמה'

עלון מס' 26 | פרשת אחרי מות-קדושים תשפ"א

שמחת התורה

עומקה של תורה

גדרי כיבוד הורים וכבוד המקום

איש אביו ואמו תיראו ואת שבתותי תשמורו (ויקרא יט ג)

ד: מדרשה זו רצתה הגמרא (יבמות ו.) ללמוד שאין עשה דוחה את לא תעשה שהרי העשה של כיבוד אב אינו דוחה לאו. ודחתה שכבוד אב ואם הוא רק הכשר מצוה, אבל עשה שהוא גוף המצוה ודאי דוחה את לא תעשה בכל התורה.

הבנת כיבוד הורים כהכשר מצוה ולא כעצם המצוה, נלמד ממה שאמרו (שם) גם לגבי בניית בית המקדש שהוא הכשר מצוה, והיינו כי על אף שזו מצווה מפורשת בתורה, רק כיוון שאינה מטרה לעצמה אלא להקרבת הקרבנות ועבודת המקדש, היא מצוה קלה יותר ואינה דוחה לא תעשה.

ה: באמת לא יעלה על הדעת שמצות כבוד אב ואם, כמצוה של בין אדם לחברו, תדחה מצות עשה שבין אדם למקום. וכמו שאמרו בדומה לזה (י) 'לא דחינן איסורא מפני ממונא', כי לעולם לא ידחה כבודו של מקום מפני כבוד בריותיו.

רק יסוד גדול במטרת כיבוד הורים יש כאן להעמיד כל התורה על בסיס איתן, וזה כי מסירת התורה עוברת ממתן תורה מאב לבנו מדור לדור, ולכן ככל שינהג הבן כבוד באביו כך תגדל מסירה זו בעיניו ויהיה יותר קיום לתורה, ואם חלילה להיפך תפסק התורה מישראל. משום כך יש בכבוד אב ואם גם כבוד המקום.

ו: כיוון שהעשה שהיה עלול לדחות את לא תעשה, הוא רק החלק של בין אדם למקום, והיינו החיזוק שמצות כבוד הורים נותנת בכל התורה, אי אפשר ללמוד ממה שאינו דוחה את לא תעשה, כי אין זה אלא הכשר מצוה, כלומר מצוה שמטרתה המצוה היוצאת ממנה, וכמו בנין בית המקדש.

(משך חכמה ויקרא יט ג)

א: בתורת כהנים (פ"א ה"י) דרשו 'יכול אם אמר לו אביו ואמו לעבור על אחת מכל המצות האמורות בתורה ישמע להם, ת"ל ואת שבתותי תשמורו, כולכם חייבים בכבודי'. משמע שלולי הדרשה יש לומר שחובה לשמוע בקול אביו ואמו נגד צווי ה'.

וקשה שלעיל (שם ה"ט) אמרו 'האב קודם לאם בכל מקום מפני שהוא ואמו חייבים בכבוד אביו'. הרי שכששני כיבודים נוגדים האחד את השני וביכולתו לקיים רק אחד נגד רצון השני, החובה היא לקיים את רצון המכובד שבשניהם, כי גם מי שתחתיו חייב בכבודו. ומדוע בכבוד אביו הנוגד את כבוד המקום לא נאמר מסברא שכיוון שגם האב חייב בכבוד המקום, הרי שניהם כפופים לכבודו ויעשה את מצוות ה'.

ב: יסוד גדול נאמר בירושלמי (נדרים פ"ט ה"א) על ההבדל בין כבוד אב ואם לכבוד שמים, שהסיבה שפותחים לנודר בכבוד אביו ואמו ותולים שאילו היה יודע שיפגע בכבודם לא היה נודר, ואילו בכבוד שמים אין פותחים, היא משום שאין הבורא זקוק לכבוד מהאדם והאדם לבדו ניזוק מפגיעה בכבוד הבורא, כמו שנאמר (איוב לח ו, ז) 'אם חטאת מה תפעל בו... אם צדקת מה תתן לו', על כן אי אפשר לתלות חרטה על הנדר במה שיפגע בו עצמו.

ג: לולי הדרשה היה מקום לומר שכל דין הקדימה הוא דוקא לכבוד האב כלפי כבוד האם כי גם האם חייבת בכבודו של האב לטובתו האישית, אבל כבודו של מקום שאינו למען טובתו של מקום אלא לטובתו של האדם, יוכל להידחות מפני מצוות כיבוד אב כמו שיתכן כן בשאר מצוות.

אור הדעת

פרקי מחשבה

שתי קדושות

קדושים תהיו כי קדוש אני (ויקרא יט ב)

לקדושה העליונה היא בריאה ממש, וזה צלמו ודמותו של הבורא.

לתכלית הקדושה הגיעו האבות אשר התנהגו בבריאה בשלימות כפי ייעודה העליון, והשפיעו בזה קדושה למעלה עד שאמרו ז"ל (בראשית רבה מז ו) 'האבות הן הן המרכבה' לעוצם השפעתם בקדושה של מעלה.

ג: אמנם המלאכים ושרפי מעלה משיגים אך את הקדושה העליונה, קדושת הבורא, אך אין להם שמץ של השגה ביצירת ובריאת קדושה כאדם הזה שבורא קדושה במעשיו ומכין בכוחו מקום לקדושה העליונה, כי הם מושפעים בלבד ואין להם את בחירת הטוב המשפיעה קדושה כלל.

ד: זהו ההבדל בין שתי קדושות, הקדושה בתפילה וקדושה דסידרא. בתפילה אומרים קדושה 'כשם שמקדישים אותו בשמי מרום' המלאכים השרפים והאופנים, והיינו עצם קדושה העליונה בלא ייחוד ישראל המשפיעים מלמטה, וזו לבד השגת המלאכים. וקדושה דסידרא היא קדושת העולם הזה המשפיע ללמעלה ומוריד שפע 'ואתה קדוש יושב' שישבתו ומציאות קדושתו היא כאן בעולם, וכמאמרם ז"ל (סוטה מט.) 'עלמא אמאי קא מקיים אקדושא דסידרא' המלמד סוד השפע של עולם התחתון, וזה על ידי 'יושב תהילות ישראל' שישראל בתהילותם משפיעים השפע הזה. ולכן לא זו בלבד שלא מזכירים את המלאכים, גם אומרים בלשון ארמית שלא יבינו, כי אין להם השגה כלל בעולם שלנו המסוגל להעלות קדושה לעולמות עליונים.

(משר חכמה ויקרא יט ב)

א: אמרו בתורת כהנים (ה א) 'אם מקדישים אתם עצמכם, מעלה אני עליכם כאילו קידשתם אותי, ואם אין אתם מקדישים עצמכם מעלה אני עליכם כאילו לא קידשתם אותי'. והעניין תמוה איך יתכן לקדש אותו יתברך באשר הוא בלתי מושפע כלל ממעשי האדם, ואחת היא לו קודם ברייתם ולאחריה.

ב: עניין הקדושה בכלל הוא, כי הבורא יתברך אינו מושפע כלל מבריותיו חלילה, רק גורה חכמתו שישפיע שפע טוב לעולמות עליונים ומשם לתחתונים עד לעולם השפל. ובעולם זה נמצא האדם שגם הוא עולם קטן כידוע ובו נמצאים כל כוחות העולם לטוב ולמוטב, ובבחירתו יטה את הבריאה כולה עם כל השתלשלותה למטרת טוב או רע כפי מנהגו שהוא תכלית הכל.

וכמו שבהקדש מוסר האדם את רכושו הגשמי לרשות מעלה, כך גם הקדושה היא הטיית ולקחת כל הוויות העולם וגשמיותו לתכלית של מעלה ומשתמש בהם רק למצוות ונמנע כליל מעבירות. ומתוך שמתקדש האדם ויוצר את תכלית הכל לקדושה, מעלה עליו ה' כאילו הוא קידש אותו באשר הוא יוצר בכך שכל פעולות הבורא להשתלשלות העולמות הם לתכלית הקדושה של מעלה, ומתוך כך משפיע הוא יתברך שפע נוסף שגם הוא קדוש לתכלית של מעלה.

ובכך אף האדם עצמו נקרא בורא עולמות וכמו שכתב בנפש החיים (שער ג) שהשפעת האדם קדושה מלמטה ועוררותו

משך הלב

מעשי תורה ויראה

רשב"א אחר

אומרים שהגאון ר' מאיר שמחה מדוינסק אמר שהוא סובר שבבקיאות הוא אינו קטן מבעל קצות החושן, הוא יודע הרבה ראשונים כמו הקצה"ח. רק ההבדל הוא שהרשב"א של הקצה"ח, הוא רשב"א אחר.

(חידושי רבי שלמה היימן, אמרות קצרות קט)

חכמת חכמיו

בינת המקראות

קדושת הלב

והתקדשתם והייתם קדושים (ויקרא כ ז)

א: ראש הפסוק מדבר בפעולת ישראל שיעשו מעשה התקדשות, וסופו מדבר בצורת נפעל שיהיו קדושים מאליהם. גם משמע שקדושה שניה היא תוצאה מראשונה אך אינה ביכולתכם, כי אם לא כן הרי היא חלק מציווי הראשונה. ועוד משמע שלולי תקבלו את התקדשותכם הנפעלת אין אתם קדושים, כלומר לא קיבלתם אפילו את תוצאת המעשה שעשיתם.

ב: ואכן אמרו חז"ל (יומא לח.) על פסוק זה 'אדם מקדש עצמו מעט מקדשין אותו הרבה, מלמטה מקדשין אותו מלמעלה, בעולם הזה מקדשין אותו לעולם הבא'. הוי אומר האדם עושה את שביכולתו, ושלמות הקדושה תופעל בו מכה מעשיו.

ג: בחומרת מחשבת עבודה זרה אמרו חז"ל (קידושין לט:) שהרהור כמעשה כנאמר (יחזקאל יד ח) 'למען תפוש את בית ישראל בליבם'.

ד: 'והתקדשתם' היא פעולה, כי במעשה יכול האדם לשלוט ולהתרחק מעבודת כוכבים. אך לא יכול האדם מצד עצמו לשלוט במחשבתו, לזה מקבל הוא מחמת התקדשותו במה שביכולתו 'והייתם קדושים'. הרבה, מלמעלה ולעולם הבא. כי כל זה אינו ביכולתו מצד עצם מעשיו רק כשכר עליהם.

(משך חכמה ויקרא כ ז)